

family are analyzed. In order to prevent violence in the family, as well as to improve the relationship between parents with children, a program of training «Formation of teenagers' sense of duty and protection of their rights in the family».

Key words: family violence, adolescents, manifestations and causes of violence, prevention, forms and methods of work, training.

Отримано 26.03.2019

УДК 316.354:352(477)

Н. В. Синюк

Nvs100377@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-6889-1351

МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ КОМПЛЕКСНОГО НАУКОВОГО СУПРОВОДУ

Синюк Н. В. Моніторинг соціальних проектів як технологія комплексного наукового супроводу. Моніторинг є невід'ємною складовою на шляху створення та реалізації дійсно ефективних соціальних проектів. В статті розглянуто рівні моніторингу: індивідуальний, соціального оточення, політичний. Виокремлено складові моніторингу соціальних проектів: моніторинг законодавчих та нормативних актів, моніторинг населення, моніторинг системи, моніторинг якості. Описано систему моніторингу соціальних проектів: дані рекомендації щодо напрямів та методів проведення моніторингу відповідно до завдань кожного етапу реалізації соціального проекту: етапу початку проекту, етапу розробки плану дій в межах проекту, етапу реалізації (за логічною схемою проекту), етапу стабілізації проекту, етапу корекції проекту. Наведено основний інструментарій моніторингу соціальних проектів. Визначено функції моніторингу соціальних проектів: управлінська, оціночна, регулююча. Проаналізовано основні відмінності між моніторингом, оцінкою та аудитом соціальних проектів. Наведено модель логіко-структурної матриці соціального проекту.

Ключові слова: моніторинг, оцінка, аудит, система моніторингу соціальних проектів, логіко-структурна матриця соціального проекту.

Сынюк Н. В. Мониторинг социальных проектов как технология комплексного научного сопровождения. Мониторинг является неотъемлемой составляющей на пути создания и реализации действительно эффективных социальных проектов. В статье рассмотрены уровни мониторинга: индивидуальный, социального окружения, политический. Выделены составляющие мониторинга социальных проектов: мониторинг законодательных и нормативных актов, мониторинг населения, мониторинг системы, мониторинг качества. Описана система мониторинга социальных проектов: даны рекомендации по направлениям и методам проведения мониторинга в соответствии с задачами каждого этапа реализации социального проекта: этапа начала проекта, этапа разработки плана действий в рамках проекта, этапа реализации (по логической схеме проекта), этапа стабилизации проекта, этапа коррекции проекта. Приведен основной инструментарий мониторинга социальных проектов. Определены функции мониторинга социальных проектов: управленческая, оценочная, регулирующая. Проанализированы основные различия между мониторингом, оценкой и аудитом социальных проектов. Представлена модель логико-структурной матрицы социального проекта.

Ключевые слова: мониторинг, оценка, аудит, система мониторинга социальных проектов, логико-структурная матрица социального проекта.

Постановка проблеми. Соціальний моніторинг виступає як засіб контролю за діяльністю органів держави, відповідальних за ефективне здійснення соціальної політики, за впровадження окремих соціальних проектів. Метою моніторингу є виявлення проблемних місць, коригування заходів з урахуванням потреб усіх учасників соціального проекту, як цільових груп, так і виконавців. Моніторинг як стратегія соціального дослідження має давати аргументовані висновки про те, наскільки законодавчі та нормативно-правові акти, рішення та діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування відповідають сучасним пріоритетам соціальної політики; визначати положення документів або факти діяльності, які можуть мати негативні соціальні наслідки, та оцінювати масштаби таких наслідків; аналізувати, наскільки проекти нормативно-правових актів, соціальні проекти та програми відповідають інтересам громадян, і робити висновки щодо необхідності та можливості їх реалізації. Предметно моніторинг спрямований на подолання

розбіжностей нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення соціальної політики з реаліями суспільного життя. Усе більш актуальним стає моніторинг окремих соціальних проектів та програм.

Аналіз останніх досліджень. Науковий супровід соціальних проектів О. О. Яременко розглядає як наукову діяльність, що є багатостороннім процесом з використанням наукових методів збору, обробки, систематизації, аналізу й узагальнення даних щодо основних складових проекту: цілей, завдань, об'єктів, логічної моделі, ресурсів, очікуваних результатів, процесів, що будуть використані для їх досягнення [2].

У своїх дослідженнях В. П. Шкуро розглядає поняття соціального проекту, основні труднощі з якими стикаються менеджери при реалізації соціальних проектів, компоненти соціального проекту, типологію соціальних проектів, а також підвищення якості реалізації соціальних проектів [4].

Ми вважаємо, що моніторинг є невід'ємною складовою на шляху створення та реалізації дійсно ефективних соціальних проектів.

Соціальний проект – це сукупність комплексних дій, спрямованих на розв'язання конкретної соціальної ситуації, проблеми, за умови обмеженості в часі та ресурсах. Соціальне проектування визначається як науково-теоретична і водночас предметно-практична діяльність із створення проектів розвитку соціальних систем, інститутів, соціальних об'єктів, їх властивостей та відносин на основі соціального передбачення, прогнозування та планування соціальних якостей та властивостей, які є важливою соціальною потребою [1, с. 48-49]. Проекти надають можливість апробації ідей, пошуку та концентрації відповідних ресурсів. Проект соціальної роботи іноді розуміють як інтегровану систему, що складається із: сформульованих проектних цілей; створених для цих цілей соціальних установ, фізичних об'єктів, системи соціального захисту; розроблених та затверджених відповідних документів – програм, планів, кошторисів, розрахунків тощо; розрахованих матеріальних ресурсів – матеріальних, фінансових, трудових, часових; комплексу управлінських рішень, заходів з досягнення цілей [3].

Формулювання мети статті. Метою статті є вирішення таких завдань:

1. Виокремлення складових моніторингу соціальних проектів
2. Опис системи моніторингу соціальних проектів

3. Визначення функцій моніторингу соціальних проектів

4. Аналіз основних відмінностей між моніторингом, оцінкою та аудитом соціальних проектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Моніторинг - це постійний, систематичний збір інформації дослідницькими методами з метою спостереження за ходом розвитку якогось соціального явища або процесу і його прогнозування. Моніторинг можна розглядати, з одного боку, як процес, що поєднує оцінку ситуації, науковий супровід, оцінку ефективності реалізації окремих програм, проектів та їх складових. На кожному етапі таких дій дослідники отримують дані про ситуацію поточного моменту, яка вже змінилася відносно точки відліку. Цей процес має відбуватися циклічно та безперервно. Тому, з іншого боку, моніторинг, можна розглядати як сукупність дій, що дозволяють вносити відповідні корективи в процес розробки, формування та реалізації соціальної політики.

Моніторинг соціальних проектів/програм розглядаємо як одну з комплексних безперервних технологій наукового забезпечення соціальних проектів/програм, яка має зворотній зв'язок із суб'єктами та об'єктами проектної/програмної діяльності для її своєчасного коригування.

Ми розглядаємо моніторинг конкретного соціального проекту як процес спостереження за плануванням та виконанням запланованих дій та заходів з метою коригування, оцінки, ефективного використання коштів, досягнення запланованої мети, мінімізації негативних наслідків, визначення можливостей розвитку та/або повторення проекту. До складових моніторингу також традиційно включаються моніторинг нормативно-правового поля, моніторинг соціальної ситуації, моніторинг потреб цільових груп проекту (або користувачів), моніторинг якості пропонованих послуг, моніторинг окремих складових та етапів розвитку проекту. А логіка моніторингу має відповідати логічним крокам реалізації проекту. Особливість моніторингу соціальних проектів полягає в тому, що відбуваються не лише дослідження та оцінки, а й постійне коригування їх реалізації. Оцінка соціальних проектів базується на певних загальних та спеціальних принципах. До загальних принципів відносять: принцип незалежності, принцип гласності, принцип авторства, принцип винагороди, принцип невторчання. Спеціальні принципи мають виходити з цілей та завдань того проекту, який необхідно оцінити, а також із специфіки соціальних суб'єктів проекту та сфери застосування проекту в майбутньому.

Для соціальних проектів специфічним є те, що діяльність та успіх проекту загалом, а також вплив окремих заходів, послуг, передбачених проектом на індивідуальну поведінку клієнтів

визначається сукупністю факторів. Саме тому моніторинг проекту доцільно планувати та проводити *на різних рівнях: індивідуальному* – рівні конкретних учасників програми, користувачів послуг програми, представників цільової групи програми; *соціального оточення* – рівні діяльності різних організацій, які в тому чи іншому відношенні та взаємозв'язку відповідають за реалізацію проекту чи його окремих складових, а також представників соціального оточення цільової групи проекту; *політичному* – рівні правового, соціального та політичного клімату, в якому відбувається реалізація проекту.

Виходячи з розглянутих рівнів моніторингу проектів, а також беручи до уваги те, що моніторинг має бути системною та цілісною технологією аналізу реалізації конкретних соціальних програм, можна виокремити складові моніторингу соціальних проектів.

Моніторинг законодавчих та нормативних актів передбачає аналіз нормативно-правового забезпечення конкретного соціального проекту, його узгодженості з чинним законодавством України, оцінку необхідних рішень та розпоряджень на рівні областей, районів та окремих населених пунктів.

Моніторинг населення має за мету виявлення найбільш актуальних соціальних потреб представників цільових груп проекту, специфіку цих потреб стосовно окремих регіонів; оцінку ефективності заходів проекту; вивчення думки певних верств населення щодо проекту.

Моніторинг системи, як одна із складових частин моніторингу соціальних проектів, забезпечує інформацією про діяльність організацій, які відповідають за реалізацію проекту чи його окремих складових, вивчає позитивний та негативний вплив інших організацій та соціального оточення на дану соціальну програму. Ця модель вивчає взаємозв'язок та взаємовплив великої кількості факторів, які стосуються програмних змін, а також допомагає скоординувати зусилля на різних рівнях та серед різних відомств.

Моніторинг якості передбачає дослідження рівня задоволеності діяльністю, яка ведеться за проектом, з боку представників цільових груп. Особливо це важливо на локальному (місцевому) рівні.

Моніторинг повинен «супроводжувати» соціальний проект від етапу його планування, підготовки, безпосередньої реалізації і до етапу досягнення кінцевої мети проекту. Система моніторингу включає оцінювання ефективності реалізації проекту на його окремих етапах. Метою такого оцінювання є більш детальний, глибокий аналіз специфічних питань, окремих видів діяльності, передбачених проектом тощо. Розглянемо систему моніторингу соціальних проектів, наведену в таблиці 1.

Система моніторингу соціальних проектів

Етапи реалізації соціального проекту	Завдання моніторингу	Рекомендовані напрями та методи проведення моніторингу
Початок проекту	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Проведення ситуаційного аналізу ✓ Визначення потреб цільової групи ✓ Оцінка потенціалу цільової групи та соціального оточення ✓ Оцінка потенціалу та вивчення потреб виконавців проекту 	<p>Швидка оцінка ситуації</p> <p>Вторинний аналіз наявної інформації</p> <p>Аналіз нормативно-законодавчої бази</p> <p>Аналіз документальних джерел.</p> <p>Експертні інтерв'ю</p> <p>Фокус-групи з представниками цільової групи</p> <p>Спостереження</p> <p>Опитування</p>
Розробка плану дій в межах проекту	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Перевірка логічної моделі ✓ Оцінка ресурсів 	Якісне дослідження (фокус-групи, гнучкі інтерв'ю)
Етапи реалізації (за логічною схемою проекту)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Оцінка процесу ✓ Аналіз перешкод ✓ Аналіз якісних та кількісних змін: <ul style="list-style-type: none"> - на індивідуальному рівні - на рівні соціального оточення - на рівні спільноти - на політичному рівні ✓ Прогнозування та оцінка можливих наслідків 	<p>Спостереження</p> <p>Аналіз документації щодо діяльності за проектом</p> <p>Інтерв'ю та групові дискусії з виконавцями</p> <p>Інтерв'ю та анкетування користувачів проекту</p> <p>Інтерв'ю з представниками соціального оточення</p> <p>Інтерв'ю з представниками органів влади</p> <p>Інтерв'ю із представниками ЗМІ</p>
Стабілізація проекту	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Оцінка результатів, досягнень ✓ Аналіз впливу, наслідків Оцінка ефективності ✓ Оцінка економічної ефективності 	<p>Аналіз документації стосовно діяльності за проектом</p> <p>Опитування представників цільової групи</p> <p>Оцінка вартості</p> <p>Використання моделей оцінки ефективності</p> <p>Індивідуальні та групові інтерв'ю</p>
Корекція проекту	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Вивчення потенціалу та потреб цільових груп та виконавців ✓ Аналіз змін на рівнях: соціального оточення, спільноти, політичному ✓ Перевірка логічної моделі проекту ✓ Розробка подальших кроків 	<p>Швидка оцінка</p> <p>Вторинний аналіз інформації, що отримана на попередніх етапах</p> <p>Індивідуальні та групові інтерв'ю</p> <p>Експертні опитування</p>

Таким чином, система моніторингу як процес комплексного дослідження включає ситуаційний аналіз на початковому етапі проекту, перевірку логічної моделі проекту на етапі розробки дій, оцінку якісних та кількісних змін на кожному з етапів реалізації проекту, оцінку досягнення, результатів, впливу на етапі стабілізації проекту та оцінку ефективності на етапі корекції проекту та на етапі обґрунтування його підтримки на майбутнє.

До найбільш поширених типів досліджень належать такі:

- а) оцінка ситуації (швидка оцінка);
- б) дослідження окремих випадків;
- в) вивчення чинників та механізмів впливу;
- г) оцінка потреб «отримувачів»;
- г) оцінка потенціалу «надавачів»;

д) оцінка ефективності проекту (адекватність дій, оцінка процесу реалізації, оцінка впливу, оцінка наслідків).

Метод швидкої оцінки, або експрес-оцінки, орієнтований на отримання інформації з тих питань, що є актуальними, швидко, без особливих витрат. Його актуальність полягає не лише в необхідності усвідомлення та ґрунтового аналізу, а й зумовлена потребою в розробці дій, методів втручання, коригування соціальної політики та її складових. Особливості підходів методу швидкої оцінки дозволяють поєднати оперативність, ефективність, малі витрати з досить високим рівнем достовірності та об'єктивності аналізу, що є дуже важливим в умовах, коли необхідна інформація, але є обмеження в ресурсах та встановлено стислі терміни.

Серед методичних проблем найбільш важливими є питання забезпечення об'єктивності та достовірності соціальної (як статистичної, так і соціологічної) інформації. Особливу увагу треба приділити якості наявної статистичної інформації.

Перший крок моніторингу будь-якого соціального проекту – це взаємозв'язок планування діяльності за проектом та планування моніторингу. Моніторинг є складовою частиною реалізації проекту і здійснюється на всіх його стадіях. Програма моніторингу є комплексним соціологічним дослідженням. Тому, як будь-яка програма, повинна містити: мету, завдання, план, методи моніторингу, терміни реалізації, кількісні та якісні критерії, інструментарій для збору інформації. У процесі моніторингу програми можуть бути виявлені результати, не передбачені на вихідному етапі, але які можуть стати метою подальшого впровадження даного проекту. Завдання будь-якого моніторингу має бути визначене і спрямоване на розробку конкретних рекомендацій щодо удосконалення проекту, уточнення чи розширення його. Необхідно спланувати, на кого мають бути розраховані рекомендації

на кожному з етапів моніторингу - на організаторів проекту щодо удосконалення механізму його реалізації; соціальних працівників або волонтерів, які безпосередньо надають послуги; клієнтів з метою допомогти їм зорієнтуватися в проекті; донорів або тих, хто приймав рішення, щодо доцільності фінансування проекту, необхідності його розширення чи видозміни.

До інструментарію моніторингу можуть входити широко вживані у соціологічних та соціальних дослідженнях плани інтерв'ю, завдання для спостереження, анкети, сценарії фокус-груп, інструкції щодо збору інформації, інструкції щодо добору користувачів проекту (чи представників цільової групи) для опитування, методичні рекомендації щодо процедури збору інформації тощо. Інструментарій має бути конкретним і зрозумілим; виходити з необхідності знайти відповіді на головні питання, які стосуються досягнення мети проекту; відповідати критеріям, що має полегшити порівняльність результатів; відбивати всі напрями реалізації проекту. Важливим принципом моніторингу соціальних проектів є періодичний аналіз поточної та підсумкової звітності. Для моніторингу доцільно розробити таку послідовність аналізу звітності, виходячи з логіки етапів самого проекту: 1) Формулювання проблемної ситуації; 2) Визначення об'єкта; 3) З'ясування мети та завдань; 4) Визначення очікуваних результатів); 5) Перевірка доцільності; 6) Визначення остаточного переліку завдань; 7) Вибір методів дослідження; 8) Вирішення питання фінансування; 9) Визначення виконавця; 10) Розробка плану реалізації; 11) Реалізація дослідження; 12) Контроль за ходом реалізації; 13) Розробка узагальнень, висновків, пропозицій.

Основними джерелами отримання інформації при проведенні моніторингу соціальних проектів є різноманітна документація проекту та його окремих складових; результати досліджень (базових, поведінкових, цільових, підсумкових тощо); інформаційно-освітні матеріали та інші видання в межах проекту; матеріали ЗМІ з висвітлення ходу реалізації проекту; керівники та інші виконавці проекту; волонтери, які брали участь у реалізації проекту; представники цільових груп, на які було спрямовано діяльність, передбачену проектом; представники соціального оточення цільової групи; представники інших організацій, що також були залучені до діяльності за проектом або ж були співвиконавцями проекту; представники місцевих органів влади та інших установ, від впливу яких залежала успішність виконання проекту тощо. Чітко спланований, науково обґрунтований та професійно реалізований моніторинг соціальних проектів забезпечує реалізацію технологічної схеми наукового супроводу будь-яких соціальних проектів.

Результати моніторингу можуть використовуватися для:

поліпшення організації та керівництва; поліпшення планування; допомоги у прийнятті рішень; допомоги у виробленні політики; виявлення, де саме необхідна допомога; покращення системи самого моніторингу; показу, де необхідна технічна допомога та навчання; показу, де необхідні майбутні дослідження; забезпечення інформаційної підтримки та соціальної мобілізації; поповнення інформації стосовно цільових груп проектів та їхнього соціального оточення; забезпечення зворотного зв'язку між виконавцями проектів та користувачами.

Таким чином, можна визначити такі *функції* моніторингу соціальних проектів:

Моніторинг – це інструмент *управління*, з допомогою якого забезпечується ефективно та результативно виконання проекту. Керівники та представники фінансових організацій, які несуть відповідальність за моніторинг, повинні бути готові для змін у початкових планах та протягом упровадження і виконання проекту, якщо виникає потреба.

Моніторинг є *оціночною* діяльністю. Порівнюючи те, що виконано, з цілями та завданнями на визначений відрізок часу, моніторинг дозволяє визначити недоліки, які вчасно необхідно усунути. Моніторинг також забезпечує елементи *аналізу* відносно того, чому впровадження має проблеми або буксує, визначає перешкоди та пропонує заходи для їх подолання, шляхи досягнення запланованих цілей.

Моніторинг може бути використано з метою *регулювання* певних цілей та перегляду робочих поточних планів та планів наступного періоду. Це не означає, що цілі повинні легко змінюватися. Однак, якщо результати моніторингу виявляють таку необхідність, потрібно зробити переоцінку, та, при необхідності, модифікувати навіть заздалегідь визначені цілі.

Тепер розглянемо основні відмінності між моніторингом, оцінкою та аудитом. Моніторинг, оцінка та аудит проекту стосуються збору, аналізу та використання інформації для прийняття управлінських рішень, проте відрізняються один від одного за метою і часом проведення, а також спрямованістю щодо ієрархії цілей логіко-структурної схеми.

Моніторинг визначаємо як поточний аналіз ходу виконання проекту з огляду на досягнення запланованих результатів з метою покращання процесу прийняття управлінських рішень. Проводиться постійно.

Оцінкою соціального проекту можна вважати оцінку ефективності, результативності, впливу, актуальності та життєздатності політики та дій з надання допомоги. Проводиться

періодично – проміжна, після завершення, фактична (ex-post).

Аудит – це оцінка легальності та правильності витрат і доходів проекту, тобто, відповідність законам і нормативам, а також дійсним контрактним положенням і критеріям; визначення економічної ефективності використання проектних коштів, тобто, відповідність принципам фінансового менеджменту; визначення результативності використання фондів проекту, тобто, для досягнення цілей проекту. У першу чергу, увага зосереджується на фінансових питаннях і фінансовому менеджменті у контексті результативності досягнень проекту. Аудит проводиться на базі очікуваних даних (системний аналіз), постійно і по завершенні [5, с. 21-23].

Для кращого структурування процесу моніторингу сформуємо логіко-структурну матрицю (ЛСМ) (таблиця 2). Логіко-структурна матриця – це таблиця, що складається з чотирьох колонок і чотирьох рядків, у якій описується короткий зміст проекту – мета, цілі, результати, дії, показники їх вимірювання та джерела перевірки; наводяться припущення, що беруться за основу при розробленні стратегії; вказується спосіб моніторингу проекту. Все це створює основу для перевірки виконаності проекту і забезпечення ретельної оцінки сумнівних припущень та невиправданих ризиків, а другий і третій стовпці ЛСМ слугують підґрунтям для моніторингу та оцінки проекту.

Таблиця 2

Модель логіко-структурної матриці соціального проекту

Опис проекту (логіка втручання)	Об'єктивно вимірювані показники досяжності (індикатори)	Джерела перевірки (Як, коли і ким буде здійснюватися збір інформації)	Припущення і ризики
Мета	Показники вимірювання мети	Джерела і методи для перевірки досягнень	
Цілі проекту	Показники вимірювання цілей проекту	Джерела і методи для перевірки досягнень	Припущення щодо впливу на зв'язок між цілями проекту і загальною метою
Результати	Показники вимірювання результатів	Джерела і методи для перевірки досягнень	Припущення щодо впливу на зв'язок між результатами і цілями проекту
Дії (заходи, види робіт)	Необхідні ресурси	Вартість ресурсів	Припущення та ризики, що впливають на зв'язок між діями і результатами

Терміни, що використовуються у логіко-структурній матриці [5, с. 30-31]. Логіка втручання – опис логіки втручання на кожному з рівнів «ієрархії цілей»: мета, конкретні цілі проекту, результати, дії. Метою є загальний очікуваний результат національної чи регіональної програми, що вирішує відповідну публічну проблему, внесок до якої має зробити проект. Цілі проекту – очікуваний стан соціальної системи, який має бути утворений після завершення проекту і стане внеском у досягнення мети. Тобто безпосередня користь, яку отримують кінцеві споживачі. Результати – це досягнення проекту, які мають бути отримані після завершення проекту. Ці досягнення (кінцевий підсумок – реальні продукти або послуги) повинні відповідати цілям проекту. Дії – набір робіт, специфічних завдань, які перетворюють ресурси у заплановані результати. Ресурси – це персонал, обладнання, матеріали, фінанси, інформація, які необхідні для проведення дій і досягнення запланованих результатів у визначений час. Об'єктивно вимірювані показники досяжності Рівень реалізації проекту, необхідний для досягнення цілей. Показники є основою побудови адекватної системи моніторингу проекту. Віхи – контрольні пункти проекту з відповідним набором показників на шляху до досягнення цілей. Вказують на моменти, коли можуть прийматися рішення щодо коригування проекту. Джерела перевірки, тобто джерела інформації для реєстрації показників та контрольних пунктів (віх): офіційна статистика, звіти організацій та їх підрозділів. Припущення і ризики – це все, на що не має впливу менеджмент проекту і що може затримати, унеможливити чи створити перешкоди досягненню цілей або ж сприяти успішному виконанню проекту. Під продуктом розуміємо предмет, що є результатом людської діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В статті було розглянуто поняття моніторингу соціального проекту, як одну з комплексних безперервних технологій наукового забезпечення соціальних проектів/програм, виокремлено складові моніторингу соціальних проектів, систему моніторингу соціальних проектів, визначені основні функції моніторингу соціальних проектів, наведена модель логіко-структурної матриці соціального проекту, а також визначені основні відмінності між моніторингом, оцінкою та аудитом.

Перспективою подальших розвідок вбачаємо дослідження аудиту та адміністрування соціальних проектів.

Бібліографія

1. Курбатов, В.И., Курбатова, О.В. (2001). Социальное проектирование: учеб. пособие. Ростов н/Д.: Феникс.

2. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів. Яременко, О. О., Артюх, О. Р., Балакірева, О. М. та ін. (2002). Київ: ДЦССМ.

3. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002-2010 роки : звіт за даними дослідження. Л. Паливода, С. Голота (2010). Київ: ТОВ Видавничий Дім «КуПол».

4. Типологія соціальних проектів. Шкуро, В. (2012). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота*, 6, 81-84.

5. Чемерис, А. (2012). Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ: ТОВ «Софія-А».

References

1. Kurbatov, V.I., Kurbatova, O.V. (2001). Social'noe proektirovanie: ucheb. posobie. Rostov n/D.: Feniks. [in Russian].

2. Naukovij suprovid, monitoring ta ocinka efektivnosti social'nih proektiv. Jaremenko, O. O., Artjuh, O. R., Balakireva, O. M. ta in. (2002). Kiiiv: DCSSM. [in Ukrainian].

3. Stan ta dinamika rozvitku neurjadovih organizacij Ukraïni 2002-2010 roki: zvit za danimi doslidzhennja. L. Palivoda, S. Golota (2010). Kiiiv: TOV Vidavnichij Dim «KuPol». [in Ukrainian].

4. Tipologija social'nih proektiv. Shkuro, V. (2012). Visnik Kiiivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Psihologija. Pedagogika. Social'na robota, 6, 81-84. [in Ukrainian].

5. Chemeris, A. (2012). Rozroblennja ta upravlinnja proektami u publichnij sferi: evropejs'kij vimir dlja Ukraïni. Praktichnij posibnik. Shvejcars'ko-ukraïns'kij proekt «Pidtrimka decentralizacii v Ukraïni – DESPRO». Kiiiv: TOV «Sofija-A». [in Ukrainian].

Synyuk N. V. Monitoring of social projects as a technology of complex scientific support. Monitoring is an integral part of the development and implementation of effective social projects. We examine monitoring of a particular social project as an observational process of planning and implementation of planned actions and measures for the purpose of adjustment, evaluation, effective use of funds, achievement of the intended goal, minimization of negative consequences, and determination of possibilities for development and / or repetition of the project. The components of monitoring also traditionally include monitoring of the regulatory environment, monitoring the social situation, monitoring the needs of the target groups of the project (or users), monitoring the quality of the proposed services, monitoring the individual

components and stages of the project development. The logic of monitoring should also correspond to the logical steps of the project implementation. The peculiarity of monitoring of social projects lies in the fact that not only research and evaluation take place there, but also constant adjustment of their implementation. In the article, levels of monitoring are considered: individual level, level of social environment, political level. The components of monitoring of social projects are singled out: monitoring of legislative and normative acts, monitoring of population, monitoring of the system, monitoring of quality. The system of monitoring of social projects is described. We are giving the recommendations on the directions and methods of monitoring in accordance with the tasks of each stage of the implementation of the social project: the stage of the project start, the stage of development of the action plan within the project, the stage of implementation (according to the logical scheme of the project), the stage of project stabilization, the stage of project correction. The main tool for monitoring of social projects is presented. The functions of monitoring of social projects are defined: managerial, evaluation, regulatory. The main differences between monitoring, evaluation and audit of social projects are analyzed. The model of the logical-structural matrix of the social project is given.

Key words: monitoring, evaluation, audit, system of monitoring of social projects, logical-structural matrix of social project.

Отримано 25.03.2019

УДК 373.3.018.32:159.942.3

В. І. Співак
fksp@ukr.net
ORCID ID 0000-0003-1843-562X

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА КОРЕКЦІЇ АГРЕСИВНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Співак В. І. Особливості прояву та корекції агресивності у молодших школярів. Висвітлюються результати корекції агресивної поведінки дітей молодшого шкільного віку, які навчаються в школі-інтернаті. Слід зазначити, що на зростання прояву агресії, а також прояву насильства серед людей впливають економічна нестабільність і соціальна напруженість у країні. Повсякденністю стали численні